

Тема 6. Україна під час Другої світової війни (1939-1945 рр.)

Урок № 8 Окупаційний режим в Україні

План

1. Окупаційний режим на Україні.
2. Окупаційний режим «новий порядок» в Україні
3. Доля військовополонених та остарбайтерів.

Поняття та терміни

План «Ост» - знищення місцевого населення , для звільнення цих земель для німецьких колоністів, частину населення , в основному сільського, передбачалось депортувати на примусові роботи в Німеччину та інші заходи пограбуванню населення та економіки України.

Колабораціонізм - це співробітництво певних представників українства з окупаційною владою. Колабораціоністи – зрадники своєї батьківщини.

«Цивільні управління» – міські управи на окупованих територіях створені окупантами на чолі з бургомістрами, волосні управи на чолі зі старшинами.

Остарбайтери (нім. *Ostarbeiter* – *східні робітники*) – німецький термін на означення осіб, які були вивезені гітлерівцями зі східних окупованих територій на примусові роботи до Німеччини.

Концентраційний табір – місце, де за рішенням вищих органів примусово утримуються (здебільшого у тимчасових приміщеннях за вкрай примітивних побутових умов) великі групи ув'язнених людей.

Голокост (з англ. *holocaust* – *винищення, все спалення*) – термін, яким називають геноцид євреїв, здійснюваний нацистами в роки Другої світової війни. Був утіленням гітлерівської політики «остаточного розв'язання єврейського питання», тобто цілковитого винищення єврейського народу.

1. Окупаційний режим на Україні

На окупованій території України було встановлено нацистський «новий порядок». Встановлення «нового порядку» на окупованих територіях передбачалось планом «Ост». Цей план був розрахований на тривалу післявоєнну перспективу (30 років).

План «Ост» (травень 1940 р.)

Германізація та колонізація території Східної Європи, у тому числі й українських земель

Фізичне знищення частини слов'янського населення

Перетворення найвитриваліших і здорових представників слов'янства на рабів

Масовий терор проти євреїв та циган

Масова депортація населення, Західної України до Сибіру

Нацистський «новий порядок» на окупованих територіях

Скасування чинності радянського законодавства, введення німецького кримінального права і судів

Збереження колгоспної системи, це дало можливість постачати з України 85% продовольства.

Запровадження комендантської години

Дискримінація українського населення, неповноцінна нація, яка підлягає винищенню.

Тотальний терор, репресії (трагедія Бабиного Яру в Києві, Дробицького - у Харкові, усього в Україні існувало 180 великих концтаборів і 50 гетто)

Економічне пограбування України (вивезення хліба, продовольства, устаткування заводів і фабрик, культурних цінностей, чорнозему до Німеччини)

Примусова мобілізація робочої сили до Німеччини (2,5 млн. осіб)

Використання примусової праці місцевого населення тощо введено 12-14 годинний робочий день в промисловості

Наслідки

Нелюдський «новий порядок» призвів до організації руху Опору фашистським загарбникам на окупованих територіях

2. Окупаційний режим «новий порядок» в Україні

- Україна як держава перестала існувати.
- Територію України було поділено. Частину української землі було включено до рейхскомісаріату «Україна».
- Львівську, Дорогобицьку, Станіславську і Тернопільську області, під назвою «Дистрикт Галичина» окупанти приєднали до генерал-губернаторства, утвореного на території Польщі.
- До складу Румунії увійшли Чернівецька, Ізмаїльська, Одеська області, низка районів Вінничини, Миколаївщини, Херсонщини, під назвою «Трансністрія».
- Чернігівська, Сумська, Харківська, Ворошиловградська області набули назву «прифронтової зони», яка знаходилась під владою військового командування.
- Окупаційна влада використовувала каральні органи: гестапо (державна таємна поліція), СС (збройні загони нацистів), жандармерія, СД (служба безпеки).
- Крім окупаційної адміністрації, були створені допоміжні адміністрації з осіб, що виявили бажання співпрацювати з нацистами. Це – бургомістри в містах, голови – в районах, старости – в селищах, допоміжна поліція. **Колабораціонізм** – це співробітництво певних представників українства з окупаційною владою.
- Під час німецької окупації в Україні було вбито і закатовано 3,9 млн. мирних жителів; на примусові роботи у Німеччину було вивезено 2 млн. чоловік.

На окупованих територіях окупанти створили «цивільні управління» – міські управи на чолі з бургомістрами, волосні управи на чолі зі старшинами. У селах призначали старост, вербували поліцаїв, нерідко з карних злочинців. По всіх містах і центрах комунікацій діяли військово-польові суди, комендатури, таємна польова поліція, каральні загони. Під час відступу Червоної армії більшу частину продовольства було вивезено або знищено. Те, що залишилося, забирали німці, і населення міст почало голодувати. 5 серпня 1941 р. з'явилося розпорядження про те, що і «всі жителі окупованих східних територій віком від 18 до 45 років зобов'язані працювати згідно з їхньою придатністю до праці». Усі вони мали стати на облік на «біржах праці». Тих, хто ухилявся від роботи, заарештовували або відправляли до Німеччини.

Нацистський «новий порядок» передбачав особливу расову політику, жертвами якої стали євреї, роми (цигани), слов'янські народи. В Україні було створено сотні таборів і гетто для ізоляції та подальшого знищення єврейського й іншого населення. Київ став першим у Європі містом, де окупанти знищили всю єврейську громаду. Масові розстріли єврейського населення Києва відбулися в урочищі Бабин Яр **29 і 30 вересня**. Усім євреям було наказано зібратися 29 вересня на північній околиці міста, звідти колони людей спрямовували до Бабиного Яру і розстрілювали. Загинуло майже 34 тис. євреїв. Ці два дні перетворили Бабин Яр на символ Голокосту в Україні. Трагедія Бабиного Яру тривала й надалі. Тут убивали в'язнів Сирецького

концтабору, військовополонених, підпільників, членів ОУН. У Бабиному Яру загинула, зокрема, поетеса Олена Теліга. Загалом окупаційна влада знищила в Бабиному Яру понад 100 тис. осіб.

Митрополит А. Шептицький відкрито виступив на захист євреїв, звертався з листом до Гітлера й особисто врятував близько 150 дітей і 15 рабинів. Ризикуючи життям, громадяни України, Польщі, Голландії, Франції, багатьох інших країн врятували чимало життів. Тим, хто в роки Другої світової в окупованій нацистами Європі рятував євреїв від Голокосту, у сучасному Ізраїлі надають почесне звання «Праведник народів світу».

Першою серед українців звання «Праведник народів світу» надано у 1976 р. Олені Вітер. Вона була настоятелькою греко-католицького монастиря ордену студитів у Львові, співпрацювала з ОУН. У роки німецької окупації у львівському сиротинці, що перебував під її опікою, ігуменя переховувала від нацистів єврейських дітей.

3. Доля військовополонених та остарбайтерів.

Після провалу бліцкригу в Німеччині виник гострий брак робочих рук через постійні мобілізації. Вихід було знайдено у використанні примусової праці населення окупованих країн. На початку 1942 р. серед населення України розгорнули агітацію про виїзд на роботу до Німеччини. Наголошувалося на добрих умовах праці й хорошій платні. Під час перебування остарбайтерів у Німеччині окупаційна адміністрація обіцяла дбати про їхні родини. Безробіття, голод, «Новий порядок» – жорстокий окупаційний режим, який установили нацисти на окупованих територіях який передбачав:

- ☐ заборону вільного пересування;
- ☐ сувору систему реєстрації;
- ☐ впровадження німецького цивільного та воєнного законодавства;
- ☐ введення обов'язкової трудової повинності;
- ☐ експлуатацію місцевих ресурсів;
- ☐ збереження колгоспної системи;
- ☐ вивезення населення на примусові роботи до Німеччини тощо

Про що свідчить той факт, що зусилля нацистської пропаганди були спрямовані на формування позитивної мотивації до депортації на примусові роботи? Спокусливі обіцянки змусили в січні – лютому кілька тисяч добровольців виїхати до Німеччини. Проте дуже швидко звідти почали надходити розпачливі листи про жахливі умови життя заробітчанин. Охочих виїхати не було, але в березні надійшло розпорядження про вивіз на роботи до Німеччини 527 тис. робітників, у вересні – ще 500 тис. українок у віці 15–35 років для роботи в домашньому господарстві. Почалося насильницьке вивезення молоді. На майбутніх остарбайтерів влаштовували облави, брали в заручники рідних, спалювали будинки тих, хто тікав.

За роки окупації з території України було вивезено 2 млн 400 тис. осіб, що становило 48 % від усіх примусово вивезених на Захід із території СРСР. Працю іноземних робітників використовували в Німеччині на великих підприємствах, у сільському господарстві, сфері обслуговування. Багато

молоді зі Сходу працювало в німецьких сім'ях. Можливість вижити залежала від того, де працював остарбайтер. Трагічною була доля 3,8 млн військовополонених, захоплених німецькими військами в перші місяці війни. Берлін вважав, що «чим більше військовополонених помре, тим краще». Як правило, одразу відокремлювали й негайно розстрілювали політкомісарів та євреїв. Решту кидали до нацистських таборів. Коли стало зрозуміло, що війна проти Радянського Союзу затягується на невизначений час, окупанти відмовилися від практики масового знищення військовополонених і з 1942 р. почали широко використовувати їх на примусових роботах. сформувати в німецькій армії українську дивізію. За вказівкою Гіммлера все командування дивізії складалося з німців, а сама вона мала називатися не українською, а галицькою. Солдатами дивізії СС «Галичина» в червні 1943 стали 13 тис. галичан.

Питання на узагальнення і систематизацію

1. Проект онімечення та колонізації України на перспективу був розроблений:
 - а) у «Зеленій папці» Герінга;
 - б) у «Генеральному плані Ост»;
 - в) у плані «Ольденбург».
2. На які частини окупанти розчленували українські землі?
3. Схарактеризуйте «Новий порядок» на українських землях.
4. На які течії поділяється Рух Опору під час війни в Україні?
5. Які особливості радянського партизанського руху на українських землях?
6. Коли відбувся розкол в ОУН і які це наслідки мало?
7. Коли було проголошено Акт відновлення української держави?
8. Коли була створена УПА?
9. Які стосунки склалися із радянськими партизанськими загонами в ОУН – УПА?
10. Назвіть керівника Українського штабу партизанського руху?
11. Назвіть керівників радянського партизанського руху?
12. Дивізія СС «Галичина» була сформована в:
 - а) 1941 р.;
 - б) 1942 р.;
 - в) 1943 р.?